

УДК 340.1

<https://doi.org/10.32703/2663-6352/2025-2-18-44-52><https://orcid.org/0000-0003-4304-708X>

Сунєгін Сергій Олександрович,

кандидат юридичних наук, старший дослідник,
старший науковий співробітник відділу теорії
держави і права, Інститут держави і права
імені В.М. Корецького НАН України,
м. Київ, Україна

ПРАВО ЛЮДИНИ НА МИР: ЗОВНІШНІ ТА ВНУТРІШНІ ЗАГРОЗИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Анотація. У статті досліджуються внутрішні та зовнішні загрози реалізації права людини на мир, їх взаємозв'язок та взаємообумовленість. Зазначається, що сучасні загрози праву людини на мир не обмежуються суто зовнішньою складовою або відповідними соціальними і природними процесами, які мають транснаціональний та загальний характер і порушують стабільний прогресивний розвиток суспільств та громадян. Підкреслюється, що не менш небезпечними є також окремі внутрішні загрози забезпечення права людини на мир, які проявляються в межах конкретних держав, дестабілізують та навіть руйнують суспільство зсередини, нерідко призводячи до посилення внутрішніх конфліктів, диктатури, соціальної несправедливості, а в окремих випадках – до геноциду та навіть громадянських війн. Робиться висновок, що ефективне забезпечення та захист права на мир вимагає узгоджених, скоординованих зусиль сучасних держав, міжнародних організацій та громадянського суспільства, спрямованих на попередження конфліктів, зміцнення правопорядку та формування глобальної культури миру, принципи якої повинні закладатися в регіональний та національний контекст даної культури.

Ключові слова: право на мир, права і свободи людини, загрози праву на мир, держава, громадянське суспільство, культура миру, мораль.

Annotation. The article examines internal and external threats to the realization of the human right to peace, their interconnection and interdependence.

Among the external threats to the realization of the human right to peace are: wars, armed conflicts between states or so-called acts of military aggression and the associated arms race and militarization of societies; environmental, economic, social and other disasters or crises, which in modern conditions are becoming increasingly global in nature and are capable of provoking conflicts for survival, intensifying uncontrolled migration and social tension; transnational crime and international terrorism, which not only create a direct threat to the physical security of citizens, but also lead to a number of negative socio-economic and other consequences that limit people's access to vital social benefits and significantly complicate the process of exercising their rights and freedoms. Internal threats to the realization of the human right to peace are the strengthening of autocratic tendencies in the development of individual states, accompanied primarily by a decrease in political competition, restrictions on the rights and freedoms of citizens, monopolization of the information space of society, weakening of the role of civil society in the political, economic, informational and other spheres of life; various forms of social discrimination, which generates polarization of society, the emergence of radical movements in it, capable of provoking violence, mutual distrust in the system of functioning of civil society institutions; significant miscalculations in the formation and implementation of educational, cultural, family and information policies in the state.

It is emphasized that external and internal threats to the right to peace do not exist in isolation, but on the contrary, they mutually reinforce each other. It is concluded that the effective provision and protection of the right to peace requires concerted, coordinated efforts of modern states, international organizations, and civil society aimed at preventing conflicts, strengthening law and

order, and forming a global culture of peace, the principles of which should be embedded in the regional and national context of this culture.

Key words: *the right to peace, human rights and freedoms, threats to the right to peace, state, civil society, culture of peace, morality.*

Постановка проблеми. Сучасна цивілізація розвивається в умовах системної кризи, яка охопила практично всі важливі сфери суспільного життя (політику, економіку, культуру, міжнародні відносини тощо) та зумовила інверсію змісту значної кількості соціальних цінностей, що супроводжує нинішній етап глобальних трансформацій та породжує певну невизначеність перспектив подальшого поступу людства. Подібні історичні етапи вимагають звернення особливої уваги до збереження миру як фундаментальної засади для забезпечення сталого розвитку суспільств та гармонійного співіснування людей, у тому числі здійснення ними реалізації всієї системи належних їм прав і свобод. Цінність миру в умовах зростання збройних конфліктів, соціальних, економічних та екологічних криз, посилення протестних настроїв у світі, стає не просто політичним ідеалом, а необхідною практичною передумовою для запобігання подальшим соціальним деструкціям та людським стражданням, найважливішим ресурсом розбудови нових моделей функціонування та розвитку людської цивілізації, заснованих на моральних цінностях, діалозі, міжнародній солідарності та повазі до прав і свобод людини.

У зв'язку із цим, право людини на мир набуває якості найважливішого маркера міжнародної та внутрішньодержавної безпеки, реальність забезпечення та захисту якого вимагає переосмислення існуючих підходів до розуміння миру як об'єкта даного права, а також його гарантій в нових інформаційних та технологічних реаліях, дефіцит яких в умовах сьогодення має очевидний характер. Сучасні виклики і загрози, зокрема такі як війни, тероризм, пандемії, політична нестабільність та корупція, екологічні катаклізми та економічні кризи, соціальна нерівність та дискримінація тощо, негативно впливають на реалізацію права на мир, зміст якого повинен осмислюватися як у контексті забезпечення міжнародного правопорядку, так і у взаємозв'язку із безпечним життям громадян у конкретних державах.

Комплексний характер загроз праву людини на мир потребує здійснення певної ревізії існуючих міжнародних та національних механізмів забезпечення даного права, ефективність яких в нинішніх реаліях залишається під питанням з огляду на реальну загрозу виникнення третьої світової війни та численні кризові трансформації, які супроводжують розвиток сучасних держав. Збереження міжнародного та національного миру в цей період не лише актуалізує дослідження зовнішніх та внутрішніх загроз праву на мир, але й слугує однією з основних засад розбудови прогресивно функціонуючих суспільств, здатних своєчасно та адекватно відповідати на виклики майбутнього.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблематика сучасного миробудівництва перебуває у фокусі посиленої уваги українських та зарубіжних вчених, що слід визнати цілком закономірним наслідком кризових реалій нинішнього етапу розвитку світового правопорядку. При цьому особливої значущості та гостроти питання забезпечення та захисту права людини на мир має для Української держави, яка вже четвертий рік перебуває у стані повномасштабної війни з Російською Федерацією. Серед дослідників даної проблематики потрібно назвати насамперед наукові праці В. Аль-Сааді, Д. Белова, С. Бобровник, О. Богініча, Р. Губаня, І. Іванків, Н. Клещенко, П. Лисянського, М. Ноняка, Н. Оніщенко, Б. Парахонського, Н. Пархоменко, О. Скрипнюка, Д. Уолліс, В. Чалапка, В. Шабаса, Г. Яворської тощо.

Незважаючи на вагомий внесок цих та інших вчених у проблематику сучасного миробудівництва, зокрема питань забезпечення та захисту права на мир, все ж потрібно визнати, що окремі питання сутності та природи даного права, чинників його утвердження у міжнародному та національних правопорядках, а також основних загроз його практичної реалізації, ще не отримали належного доктринального осмислення у соціогуманітарному науковому дискурсі, а тому потребують здійснення подальших наукових пошуків.

Мета статті. Метою статті є визначення основних зовнішніх та внутрішніх загроз практичної реалізації права людини на мир на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу. Дослідження проблематики пошуку ефективних механізмів миробудівництва в сучасних технологічних та, зокрема, інформаційно-комунікативних реаліях і обумовлених ними викликів і загроз подальшого розвитку людства потребує насамперед розробки концептуального підходу до розуміння сутності та природи права людини на мир, не обмеженого традиційним міжнародним контекстом його сприйняття як факту відсутності збройних конфліктів між державами та миротворчої діяльності, спрямованої на запобігання таким конфліктам, а також подолання їх тяжких соціальних, економічних, екологічних та інших наслідків. Погоджуючись з тим, що основні засади розвитку сучасного світового правопорядку та мирного співіснування держав і народів закріплюються насамперед у міжнародному праві та забезпечуються, відповідно, державами та міжнародними організаціями як його основними суб'єктами, все ж вважаємо, що сутність та природа права на мир повинна осмислюватися в контексті інтегративного праворозуміння, яке враховує принаймні три основні його концепції або теорії – позитивістську, природно-правову та соціологічну.

У вказаному контексті потрібно наголосити на тому, що право людини на мир – це фундаментальна соціальна цінність, зміст якої глибоко вкорінений в основних концепціях праворозуміння (природно-правова, позитивістська та соціологічна), що надає можливість більш повно розкрити її характеристики та функціональне призначення, а також визначити її значущість для забезпечення стабільного розвитку сучасного міжнародного та національних правопорядків. Зміст права на мир не може бути належним чином розкрито крізь призму політичних декларацій та міжнародно-правових актів; він об'єктивно потребує також розгляду морально-релігійних, метафізичних засад даного права, а також його соціальної обумовленості та особливостей практичної реалізації в межах визначених темпорально-просторових вимірів.

Враховуючи зазначений ракурс осмислення сутності та природи права людини на мир, спробуємо визначити основні загрози його реалізації та захисту, які умовно пропонуємо поділити на дві групи: зовнішні та внутрішні.

Так, серед зовнішніх загроз праву людини на мир слід насамперед назвати війни, збройні конфлікти між державами або так звані акти військової агресії та пов'язана з ними гонка озброєнь і милітаризація суспільств. При цьому будь-яка війна або акт збройної агресії – це безпосереднє та найбільш тяжке за своїм характером порушення як права на мир, так і практично всіх інших прав і свобод людини, оскільки її наслідки, як правило, проявляються у масових жертвах серед військових та мирного населення, у руйнації важливих об'єктів соціальної, енергетичної, транспортної та іншої інфраструктури, які у повсякденному режимі забезпечують життєдіяльність громадян, а також у збільшенні гуманітарних криз, ескалації різного насильства та дестабілізації регіонів.

Як справедливо відзначається у сучасній юридичній літературі, агресія у сучасному міжнародному праві є одним із найбільш тяжких міжнародних злочинів, який становить безпосередню та найбільш серйозну загрозу миру та безпеці людства. Небезпечність цього злочину зумовлена тим, що він спрямований проти основоположних принципів міжнародного права, зокрема принципу відмови від погрози силою та застосування її у міжнародних відносинах; принципу вирішення спорів мирними засобами; принципу суверенної рівності держав та поваги до державного суверенітету; принципу невтручання у внутрішні справи інших держав тощо. У зв'язку із цим, визначальним вектором діяльності ООН, інших міжнародних організацій та держав є сприяння міжнародному миру та безпеці шляхом застосування ефективних спільних заходів як на міжнародному, так і національному рівні, з метою попередження та елімінації загроз миру, протидії актам агресії чи іншим діям, які порушують мир, відповідно до принципів справедливості та міжнародного права [1, с. 342].

Необхідно звернути увагу також на те, що збільшення видатків на військові потреби, нарощування арсеналів зброї, у тому числі масового ураження, несе загрозу праву на мир навіть в умовах відсутності військових конфліктів, оскільки створює атмосферу недовіри і страху, провокуючи військове суперництво держав. Загрози для миру у даному випадку проявляються, зокрема, у зростанні ризиків початку військових конфліктів, у необхідності відволікання важливих ресурсів від потреб розвитку таких найважливіших галузей забезпечення мирного, безконфліктного життя громадян як охорона здоров'я, освіта, культура, соціальна сфера тощо, врешті-решт, у посиленні міжнародної напруги та загальної недовіри між державами та їх суспільствами. Якщо говорити про сучасний етап цих подій, то він значною мірою ускладнюється ще й тим фактом, що нинішнє протистояння між державами включає модернізацію ядерних сил та іншої зброї масового ураження, випробування гіперзвукової зброї, мілітаризацію космосу і Арктики.

Останнє пов'язано з тим, що гонка озброєнь, яка супроводжується зростанням військових витрат, може спровокувати конфлікти і нестабільність, збільшуючи кількість гуманітарних криз. При цьому у регіональному контексті зростання військових витрат може провокувати гонку озброєнь серед сусідніх країн, що збільшує ймовірність локальних конфліктів. Також, мілітаризація може призводити до нестабільності в прикордонних регіонах, посилюючи потоки біженців і внутрішньо переміщених осіб, що створює додаткові соціально-економічні виклики для сусідніх країн і регіону в цілому. Ці наслідки підкреслюють необхідність посилення міжнародного контролю над озброєннями та розвитку програм співпраці для забезпечення миру і стабільності в регіоні [2, с. 31-32].

Окрім збройних конфліктів між державами, суттєвими зовнішніми загрозами праву на мир є також екологічні, економічні, соціальні та інші катастрофи або кризи, які в сучасних умовах набувають все більш глобального характеру та здатні спровокувати конфлікти за виживання, посилювати неконтрольовану міграцію та соціальну напругу. Окреме місце серед цих глобальних загроз забезпеченню реалізації права на мир займає інформаційно-технологічна складова, в межах якої використовуються невійськові засоби підриву миру, зокрема такі як кібератаки, фейкові новини, агресивна пропаганда, різноманітні маніпуляції громадською думкою тощо.

Як відомо, сучасне суспільство характеризується небаченим раніше збільшенням впливу інформаційної складової на соціальне буття. При цьому окремі сучасні дослідники небезпідставно наголошують, що життєдіяльність глобального інформаційного суспільства ускладнюється вектором агресії і насильства, їх специфічного замовлення з урахуванням соціально-економічної та культурної ситуації регіональних просторів і часових характеристик соціуму. Насильство входить у мову, семантику засобів масової інформації, повсякденні комунікації. Основна небезпека інформаційного насильства полягає у тому, що воно викликає постійний і глибокий емоційний стрес, зумовлений невідповідністю родової інформації, яка зберігається у підсвідомості людини на генетичному рівні, та нав'язуваної ззовні через свідомість поточної інформації. Усе перераховане актуалізує проблему інформаційного насильства, презентуючи її як соціально-філософську проблему, пов'язану з витоками буття та екзистенцією людини [3, с. 434-435, 447].

Очевидним слід визнати, що в умовах такого інформаційного насильства та різноманітних маніпуляцій неможливо вести мову про належний рівень або ефективність практичного забезпечення та захисту права людини на мир, оскільки негативні інформаційні впливи на свідомість, волю та поведінку громадян порушують їх нормальну життєдіяльність, у комунікативних практиках якої насильство поступово починає сприйматися як цілком адекватний та виправданий засіб вирішення спорів та/або досягнення будь-якої поставленої мети, у тому числі особистого інтересу.

Нарешті, ще однією суттєвою зовнішньою загрозою праву на мир є транснаціональна злочинність та міжнародний тероризм, які не лише створюють безпосередню загрозу для фізичної безпеки громадян, але й призводять до низки негативних соціально-економічних та

інших наслідків, які обмежують доступ людей до життєво необхідних соціальних благ та значно ускладнюють процес реалізації ними належних їм прав і свобод. Транснаціональна злочинність, у тому числі міжнародний тероризм, торгівля людьми, кіберзлочинність тощо, суттєво підривають національну, регіональну та навіть міжнародну безпеку, порушуючи тим самим право людини на мир, яка позбавляється або обмежується у зв'язку із цим у доступі до базових соціальних послуг, зокрема таких як охорона здоров'я, освіта, житло і т.п. Як наслідок, знижується якість життя громадян, особливо з соціально вразливих верств населення, які не мають повноцінної можливості здійснювати низку своїх фундаментальних прав і свобод, що забезпечують їх фізичне і соціальне буття.

Особливе місце у структурі міжнародної злочинності займають злочини проти людяності, що «виступають як каталізатор для рефлексії над міжнародною мораллю та правопорядком». Ці злочини викликають найбільше страждання та загибелі цивільних осіб, вони не лише порушують принципи гідності людини, але й свідчать про глибоку вразливість міжнародного правопорядку [4].

Водночас, загрози праву людини на мир не обмежуються суто зовнішньою складовою або відповідними соціальними і природними процесами, які мають транснаціональний характер та порушують стабільний прогресивний розвиток суспільств і громадян. Адже не менш небезпечними є і деякі внутрішні загрози праву людини на мир, які дестабілізують та навіть руйнують суспільство зсередини, нерідко призводячи до посилення внутрішніх конфліктів, диктатури, соціальної несправедливості, а в окремих випадках – до геноциду та навіть громадянських війн. Серед таких внутрішніх загроз праву людини на мир слід насамперед назвати посилення автократичних тенденцій розвитку окремих держав, що супроводжуються передусім зниженням політичної конкуренції, обмеженням прав і свобод громадян, монополізацією інформаційного простору суспільства, послабленням ролі громадянського суспільства у політичній, економічній, інформаційній та інших сферах життя.

У вказаному контексті слід погодитися з думкою, що регрес демократії як автократизація є свідченням поступового зниження якості демократії, що може призвести до зміни її складових та становлення авторитарного режиму. Занепад, викликаний ослабленням політичних інститутів держави, економічною нерівністю і соціальним невдоволенням, популізмом та маніпуляціями під час виборів, призводить до згортання демократії, порушення прав особистості і свободи думки, ставить під сумнів ефективність та сталий характер демократичних систем [5, с. 181].

Очевидним слід визнати, що право на мир неможливо в належній мірі реалізувати в державі, в якій громадяни позбавляються або суттєво обмежуються у праві вільно виражати свої погляди і переконання, де не забезпечується конституційне право громадян на участь у управлінні державними справами, в якій економічні ресурси перерозподіляються та використовуються здебільшого для зміцнення державної влади, що поглиблює соціальне розшарування, криміналізацію суспільства та корупцію, підриває довіру громадян до держави, а також сприяє формуванню насильницьких форм громадянського спротиву.

У повній мірі це стосується і різних форм соціальної дискримінації, яка породжує поляризацію суспільства, виникнення радикальних рухів в ньому, здатних провокувати насильство, взаємну недовіру в системі функціонування інститутів громадянського суспільства. Соціальна дискримінація та радикалізація є серйозними внутрішніми загрозами для реалізації права людини на мир, оскільки вони руйнують соціальну злагоду та гармонію, а також призводять до зростання насильства і конфліктів всередині суспільства. Адже дискриміновані групи, так само як і окремі громадяни, відчуваючи дискримінацію та несправедливість, можуть почати діяти радикально, вдаючись до насильства або агресії для досягнення своїх цілей [6]. При цьому радикалізація може бути відповіддю не лише на соціальну дискримінацію, але й на такі явища як релігійна нетерпимість, етнічні та соціальні протиріччя, але, за будь-яких причин її виникнення, вона підсилуватиме насильницькі форми вирішення спірних чи конфліктних ситуацій, створюючи своєрідне «порочне коло», яке все

складніше розірвати. В умовах соціальної дискримінації та радикалізації будь-які меншини та навіть окремі громадяни можуть стати об'єктами насильства, що не можна допускати в умовах функціонування демократичної, правової та соціальної держави, в якій гарантуються права на особисту безпеку і захист.

Крім цього, суттєві прорахунки у формуванні та реалізації освітньої, культурної, сімейної та інформаційної політики в державі також можуть стати значною внутрішньою загрозою праву людини на мир, оскільки ці сфери відіграють ключову роль у механізмі формування соціальних норм, цінностей та відносин в суспільстві. У цьому сенсі освіта, особливо гуманітарна, є основою для формування у дітей та молодого покоління розвиненої громадянської свідомості та культури миру і якщо в системі освітніх відносин підтримуються, наприклад, дискримінаційні нарративи чи ідеології, що розділяють людей за будь-якими формальними ознаками, одночасно підвищуючи соціальну напругу між різними групами населення, не заохочується розвиток критичного мислення у учнів та студентів, не приділяється достатня увага виховній складовій освітнього процесу та цілеспрямовано обмежується доступ до освіти для певних груп населення, то це створює суттєве підґрунтя для збільшення соціальної напруги в суспільстві, його радикалізації та поляризації, врешті-решт, до розвитку численних конфліктів між громадянами.

Те ж саме стосується і культурної політики, оскільки культура та цінності, які підтримує держава, мають важливе значення для формування гармонійних відносин в суспільстві. Як зазначається у науковій літературі, «культура миру – це безліч цінностей, позицій, традицій, моделей поведінки та способів життя, в основі яких лежить повага до життя, припинення насильства та практика ненасильства, що досягається за допомогою освіти, діалогу та кооперації. Йдеться про глибоку повагу до прав людини, визнання принципу суверенітету, територіальної цілісності та політики національної незалежності країн; обов'язкове мирне вирішення конфліктів; рівновагу між потребами розвитку та потребами навколишнього середовища; вірність ідеям свободи, права, демократії, толерантності, солідарності, співпраці, плюралізму, діалогу та взаєморозуміння на всіх рівнях суспільства та у міжнародних справах... Побудова такої, глобалізованої культури миру не може бути досягнута шляхом її декларування чи нав'язування декретом. Адже культура миру – це перехід від логіки сили та страху до логіки розуму та любові. Тобто, щоб стати реальною нормою життя, народною традицією, політичним імперативом, вона має увійти у серця та уми людей. Саме тому у вирішенні проблеми побудови культури миру основний акцент зроблено на освіту, зокрема освіту в дусі миру (миротворчу) як освіту майбутнього» [7, с. 120-121].

Відтак, якщо державна політика не враховує культурне розмаїття суспільства, заохочує домінування однієї культури та ідеології над іншими за допомогою адміністративного ресурсу, примусово нав'язуючи одну національну культуру в поліетнічних суспільствах, або використовує культуру та її складові для виправдання насильства і конфліктів, це неминуче стає загрозою для мирного та безпечного співжиття громадян в такій державі, що може призвести до зростання протестних настроїв в суспільстві, ескалації соціальної напруги та збільшення насильницької форми вирішення конфліктів, у тому числі побутових. У будь-якому випадку культурні цінності не можуть і не повинні використовуватися для виправдання насильства або дискримінації, так само як і здійснювана в державі культурна політика не повинна виховувати небезпечні для суспільства стереотипи або концепти, які створюють передумови для поширення в ньому ненависті та насильства (наприклад, стереотипи про так званих «зовнішніх ворогів держави та її національної культури»).

У контексті пошуку ефективних засобів протидії вказаним вище загрозам, слід звернути також увагу на той факт, що всі вони справляють системний деструктивний вплив на реалізацію права людини на мир, оскільки зазначені загрози є взаємопов'язаними між собою. Зокрема, слід погодитись, що мілітаризація сприяє зростанню націоналістичних настроїв і підживлює пропагандистські кампанії, спрямовані на формування образу ворога, що, у свою чергу, погіршує міжнаціональні стосунки та знижує ефективність міжнародної співпраці у

вирішенні глобальних проблем, таких як боротьба з тероризмом, зміни клімату і пандемії [2, с. 31].

Зовнішні гібридні загрози, які можуть включати в себе кібератаки, агресивну пропаганду, поширення фейкових новин та інші маніпулятивні технології управління масовою свідомістю, що використовуються проти певних держав, здатні суттєво посилювати внутрішню нестабільність в суспільствах, а також сприяти соціальній дискримінації та конфронтації між різними групами населення у відповідних державах. Більше того, проблеми суспільного розвитку в окремих державах можуть бути використані зовнішніми акторами з метою провокування виникнення внутрішніх конфліктів, зокрема етнічних чи релігійних, що досягається за рахунок їх активного втручання в національний інформаційний простір.

Транснаціональний тероризм як зовнішня загроза праву на мир у багатьох випадках прискорює внутрішню радикалізацію суспільства чи окремих соціальних груп в межах держави, особливо якщо він поєднується з деструктивним інформаційним впливом, впливаючи у такий спосіб на громадську думку та створюючи додаткові проблеми національної безпеки, які посилюють екстремістські настрої всередині країни. Необхідно також враховувати й те, що внутрішній екстремізм може стати цілком природною відповіддю на зовнішні терористичні загрози, особливо в умовах тривалого використання тероризму як засобу впливу на суспільство. Останнє пов'язано з тим, що суспільство або окремі його представники чи групи в такому випадку можуть почати сприймати насильство як виправданий засіб для боротьби з будь-яким ворогом, у тому числі з меншинами, політичними опонентами, економічними конкурентами тощо.

Серед різноманітних соціальних процесів, які в умовах глобалізації детермінують широкі масштаби застосування насильства, у тому числі у формі тероризму, у науковій літературі називають прогресуюче зростання соціально-економічної диференціації й нерівності в різних країнах і регіонах світу; подальше наростання дисбалансу інтересів, потреб і цінностей між державами і народами; поширення тенденцій диктату й подвійних стандартів у практиці міжнародних відносин; зниження рівня контролю за доступом до новітніх технологій виробництва зброї масового ураження; посилення інформаційно-психологічної агресії проти населення й урядів країн світу; загострення процесів духовної деградації суспільства тощо [8, с. 237]. Тероризм має глибоке підґрунтя, що базується як на умовах соціального буття людей, так і на економічному і політичному становищі держави (наприклад, зниження життєвого рівня населення, що викликає заздрість, злість, ненависть; збільшення рівня безробіття; внутрішньодержавні конфлікти; розпалення національної та іншої ворожнечі певними групами людей тощо) [9, с. 597].

Необхідно також враховувати й те, що військові конфлікти, економічні та кліматичні катаклізми, як правило, значно посилюють соціальну нерівність та бідність серед населення, а також сприяють погіршенню умов для освітнього і культурного розвитку. У зв'язку із цими зовнішніми загрозами праву людини на мир велика кількість осіб фактично позбавляється можливості нормально розвиватися в мирних умовах, що нерідко провокує соціальні конфлікти на різних рівнях. Водночас, недоступність освіти та відсутність дієвої культурної політики можуть призвести до того, що громадяни почнуть сприймати екстремізм і насильство як найбільш ефективний засіб для вирішення економічних і соціальних проблем.

Як бачимо, зовнішні та внутрішні загрози праву на мир існують не ізольовано, а навпаки – взаємно посилюють одне одного. Узагальнено такий взаємозв'язок можна представити у вигляді наступної формули: зовнішні загрози праву на мир можуть прискорити або поглибити внутрішні проблеми розвитку суспільств і держав, які у багатьох випадках почнуть вирішуватися за допомогою агресії та насильства, а внутрішні загрози можуть призвести до деструктивного зовнішнього втручання або конфлікту, посилення маніпулятивного інформаційного впливу та інших негативних наслідків, які унеможливають мирне та прогнозоване співіснування громадян, соціальних груп та суспільств між собою. Наявність такого взаємозв'язку між зовнішніми та внутрішніми загрозами праву на мир

свідчить про те, що ефективна протидія зазначеним загрозам може бути досягнута лише у випадку застосування комплексного підходу до розробки соціонормативних та інституційних механізмів його забезпечення та захисту, який повинен бути заснований на системній інтеграції правових, моральних, культурних, економічних, політичних, інформаційних та інших заходів, скоординованих між собою на глобальному, регіональному та національному рівнях.

Ефективна протидія зовнішнім та внутрішнім загрозам праву на мир не може бути досягнута лише за допомогою удосконалення міжнародного співробітництва та дипломатії, розробки і прийняття міжнародних та національних норм, які закріплюють право на мир, підтримки незалежних правозахисних інститутів, розробки відповідних програм забезпечення міжнародної та національної безпеки тощо. Адже в сучасних реаліях функціонування глобального інформаційного суспільства першочергового значення набуває насамперед впровадження програм виховання та освіти в дусі миру, прав людини, утвердження традиційної моралі в суспільстві та ненасильницьких способів вирішення конфліктів; підтримка громадських ініціатив, реалізація яких спрямована на діалог, міжкультурну взаємодію та примирення, а також протидію пропаганді війни, екстремізму, ксенофобії та мілітаризації свідомості через ЗМІ, інтернет та культурні проекти; розвиток цифрової грамотності та критичного мислення серед громадян тощо. При цьому потрібно також впливати і на зниження економічних та політичних причин конфліктів та насильства, зокрема бідності, соціальної несправедливості, корупції, дискримінації та владного свавілля.

Висновки. Таким чином, можемо зробити наступні висновки з проведеного дослідження:

1. Сучасні загрози праву на мир мають багатоаспектний та взаємопов'язаний характер, підкреслюють його вразливість як реального та життєздатного принципу улаштування численних комунікативних практик та вимагають відповідного переосмислення його змістовно-функціональних характеристик, які включають в себе щонайменше соціокультурні, інформаційні, економічні та політичні складові. Правильне розуміння взаємозв'язку між зовнішніми та внутрішніми загрозами праву на мир надає можливість виявити системні чинники, які заважають забезпеченню та захисту даного права, а також сформулювати основу для розробки комплексних механізмів його ефективної практичної реалізації.

2. Ефективне забезпечення та захист права на мир вимагає узгоджених, скоординованих зусиль сучасних держав, міжнародних організацій та громадянського суспільства, спрямованих на попередження конфліктів, зміцнення правопорядку та формування глобальної культури миру, принципи якої повинні закладатися в регіональний та національний контекст даної культури. Комплексний характер права на мир передбачає, що його належне забезпечення та захист є неможливим лише в межах функціонування відповідних правових та владно-інституційних механізмів, а отже реальність даного права об'єктивно потребує скоординованої діяльності всіх суб'єктів міжнародних відносин та інститутів громадянського суспільства, об'єднаної спільною ціннісною морально-правовою основою та спрямованої на недопущення мілітаризації суспільної свідомості, зміцнення довіри між народами, розвиток просвітницьких ініціатив, а також на формування такого соціального середовища, в якому пріоритет віддається мирному вирішенню спорів та захисту людського життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Максим Х. «Агресія» як імперативна норма міжнародного права: генезис розвитку. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «ПРАВО». 2023. Вип. 79. Ч. II. С. 341-346. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.79.2.53>.
2. Лисянський П. П. Процеси мілітаризації суспільства в країнах пострадянського простору як загроза безпековій ситуації в європейському регіоні. Актуальні проблеми політики. 2024. Вип. 74. С. 27-38. DOI: <https://doi.org/10.32782/app.v74.2024.4>.

3. Чалапко В. В. Інформаційне насильство як онтологічне підґрунтя глобального протиборства. Війни інформаційної епохи: міждисциплінарний дискурс: монографія / за ред. В. А. Кротюка. Харків: ФОП Федорко М. Ю., 2021. С. 434-455.
4. Мануїлова К. В. Становлення та розвиток концепції відповідальності за міжнародні злочини, що порушують права людини. Академічні візії. 2023. Вип. 17. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10072003>. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/680/607>. (дата звернення: 07.07.2025).
5. Ткач О. Згорання демократії як небезпека повернення до авторитаризму. Політичні дослідження. 2021. № 2. С. 170-185. DOI: <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2021-2-9>.
6. Бондаренко Л. О., Солохіна Л. О., Шелкошвеев І. В. Психологічні наслідки дискримінації у правовій системі. Габітус. 2024. Вип. 60. С. 227-230. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.60.37>.
7. Кондрацька Л. А. Культура миру: духовний вимір освіти майбутнього. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2022. № 1 (103). С. 119-130. DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310-2022-103-1-119-130>.
8. Лясота Л. І. Фактори детермінації міжнародного тероризму в контексті процесу глобалізації. Держава і право. Серія: Політичні науки. 2016. Вип. 71. С. 232-245.
9. Марков К. А., Беляєва Є. О. Міжнародний тероризм як міжнародний злочин. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 10. С. 596-598. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-10/155>. URL: http://lsey.org.ua/10_2021/157.pdf.